

Alternativ innholdsliste for samfunnsfag.

Av Morten Brattbakk, lektor, og Eirik H. Eide, lektor

Utdanningsdirektoratets forslag til innholdslistene i samfunnsfag beskyldes for å ha en venstrevridd og "woke" slagside. Er det i det hele tatt mulig å lage et balansert "pensum" for norsk skole? Vi har gjort et forsøk. Her er "Alternativ innholdsliste".

La oss imidlertid aller først møte noen av de innvendingene som garantert vil komme. For det første: Innholdslistene som Utdanningsdirektoratet har lagt frem er *forslag* til innhold i undervisningen. De er hverken "obligatoriske" eller "pensum". Dette er vi selvfølgelig klar over. Det er fortsatt læreplanen som styrer undervisningen, og de er ment som en støtte som lærerne kan slå opp i hvis de lurer på hva de skal undervise om - et behov som dessverre oppstår når man har så altfor vage læreplanmål.

Likevel vil nok disse listene av mange lærere *oppfattes* som et slags pensum; som en oversikt over de viktigste hovedpunktene i faget. De er tross alt plukket ut av en gruppe som man skulle tro har peiling på skole. Kanskje særlig blant lærere med lite erfaring eller som føler de mangler inngående fagkunnskaper i de ulike temaene, vil disse punktene bli styrende. Lærebokforlagene vil nok også se hen til listene når de skriver nye læreverker, noe som vil bidra til å gjøre punktene enda mer "obligatoriske".

For det andre: Ingen læreplan eller pensumliste har noen gang vært "nøytral". Skolen har et mandat og skal formidle bestemte verdier. Ingen ønsker heller at skolen skal være nøytral i spørsmål om demokrati, menneskerettigheter eller religionsfrihet, for å nevne noen eksempler. Likevel må det - innenfor noen grenser - være mulig å formidle til elevene at veldig mange temaer innenfor samfunnsfaget kan sees fra flere sider. Det finnes nyanser og det finnes legitime diskusjoner. Og det er vel kanskje dette som den foreslåtte innholdslisten ikke formidler, og som er bakgrunnen for kritikken av den.

Her kan det være på sin plass å bruke litt tid på en tysk oppfinnelse som for de fleste her til lands vil være ukjent. I den lille byen Beutelsbach i Baden-Württemberg møttes høsten 1976 en gruppe didaktikere fra ulike samfunnsfaglige retninger og med vidt forskjellige personlige politiske holdninger. Bakteppet var de etterhvert store uenighetene om innholdet og vinklingen i den samfunnsfaglige og politiske undervisningen, og en tiltakende politisk radikalisering og splittelse i det vest-tyske samfunnet forøvrig (med Rote Armee Fraktion som en aktiv bidragsyter). Gruppen i Beutelsbach kom sammen for å finne et minste felles multiplum av noen prinsipper for undervisning innen politikk og samfunnsfag. Til tross for de vidt forskjellige personlige utgangspunktene, klarte gruppen å bli enige om tre grunnprinsipper for undervisningen:

- Indoktrineringsforbud: Ingen elever skal "tvinges" til eller overveldes av et bestemt syn, men settes i stand til å danne seg egne meninger.
- Kontroversitet: Innenfor temaer som det *utenfor* klasserommet hersker stor uenighet om, skal også i klasserommet bli fremsatt på en måte som får disse uenighetene tydelig frem. Flere synsvinkler skal altså gjøres synlige for elevene.

- Elevperspektivet: Undervisningen skal sette elevene i stand til å analysere politiske spørsmål slik at de kan både delta politisk i samfunnet, og se hvordan deres egne interesser påvirkes av politikken.

Disse tre prinsippene - kjent som Beutelsbach-konsensuset - er fortsatt gjeldende i Tyskland i dag. Det skal dog nevnes at særlig det andre punktet ofte er blitt misforstått som et "nøytralitetsbud", altså at man som lærer overhodet ikke skal ta stilling til hvorvidt enkelte politiske holdninger er riktige eller gale. Slik er det altså ikke, og med Tysklands historie og også nåværende politiske landskap i tankene, er dette særlig for dem et viktig aspekt.

Overført til vår hjemlige debatt ville dette altså bety at undervisningen - og dermed også innholdet i den - bør inneholde flere perspektiver og vinklinger. Temaer som i dagens samfunnsdebatt kan klassifiseres som omdiskuterte, bør i klasserommet legges frem på en måte som nettopp belyser nyansene og hvorfor ulike mennesker kan se ulikt på dem. Derfor blir det også problematisk når innholdslistene i et fag får en såpass tung politisk slagside, og hvor bare noen utvalgte perspektiver får plass.

Et annet av problemene med det opprinnelige forslaget til innhold i samfunnsfag, er at det i liten grad bidrar til en av vår tids største og viktigste samtaleemner, nemlig forsvarsevnen og -viljen til landets oppvoksende generasjon. Det er en sammenheng mellom hva norske barn og unge lærer om verdier, historie og samfunn på skolen, og i hvor stor grad de er villige til å kjempe for det samme samfunnet.

Hvis undervisningen om samfunnet og historien vår i overveiende grad handler om å gi elever dårlig samvittighet "for alt vi har (gjort) og alt vi er", vil viljen til å forsvare det minske. For å bruke et ord i tiden: Skolens rolle i *beredskapen* handler bl.a. om å gi den oppvoksende generasjon en følelse av at landet vårt og levemåten vår er verdt å forsvare. Det er viktig at norske barn og ungdommer får en forståelse av at vi tross alt ikke bare har påført verden skade, men også skapt et av de beste samfunnene som noensinne har eksistert.

Hvordan kunne da en slik nyansert innholdsliste se ut? Vel, vi har forsøkt - fritt etter Bech Holte - å lage en "Alternativ innholdsliste". Mange vil nok finne både feil og mangler. En slik liste vil uansett aldri kunne tilfredsstille alle, og det har nok også gruppen som har skrevet det opprinnelige forslaget innsett, og sikkert også strevd med. Poenget er likevel dette: Det går an å lage en liste som tilfredsstiller et bredere meningsmangfold og som får frem flere perspektiver på historien og i samfunnsspørsmål forøvrig. Her er vårt forsøk.

Noen praktiske opplysninger først. Enkelte av de opprinnelige innholdselementene har kun gjennomgått en lettere revisjon, men vi har også lagt til enkelte som vi mener manglet. Noen innholdselementer er slått sammen eller omdøpt. For å kunne sammenlikne med originalforslaget, henvises det til [denne lenken hos Utdanningsdirektoratet](#). Endringer og tillegg i forhold til originalforslaget er skrevet i kursiv. For enkelthets skyld er elementene delt i barne- og ungdomstrinn, i stedet for spesifikke klassetrinn.

I barneskolen

Naturglede og -bevaring: Samspillet mellom natur, samfunn og mennesker er et sentralt tema knyttet til bærekraftig utvikling. Naturen vår har et rikt arts mangfold som er viktig å ta vare på. *Kunnskaper om de mest utbredte plante- og dyreartene og om det lokale kulturlandskapet kan bidra til vekke engasjement for bevaring og beskyttelse, og samtidig utvikle både en glede av og positive opplevelser i naturen.*

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Tur i nærmiljøet med fokus på positive naturopplevelser.
- Natur- og kulturlandskap i nærmiljøet.
- Historisk kunnskap om hvorfor landskapet ser ut som det gjør.
- Innlæring av norske plante- og dyrenavn.
- Sporfri ferdsel i naturen, inkludert dugnadsaktiviteter i nærområdet.

Hvor har jeg tilhørighet?: Innholdselementet skal gi elevene kunnskap om egen familie- og slektshistorie, og om lokale kulturminner. Dette kan vekke historisk nysgjerrighet og stolthet over hjemmeplassen. Det skal også gi dem kunnskap om Norges geografi, og de skal lære seg å sette navn på de største byene, landets fylker og landsdeler, samt innsjøer, elver og fjell, og plassere disse på kartet. Elever med bakgrunn fra andre land skal kunne presentere dette geografisk.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Forskjeller og likheter mellom generasjoner.
- Kart og kilder som viser elevenes historiske og geografiske bakgrunn.
- Innøving av norsk geografi.
- Migrasjon, mobilitet og flytting, herunder historisk kunnskap om de første innbyggerne i Norge, hvor de kom fra og hvordan de levde.
- Ulike folkegrupper (blant annet nasjonale minoriteter og urfolk).

Kulturkunnskap: Å forstå hvordan møter mellom mennesker har bidratt til samfunns- og kulturutvikling er en sentral del av kompetansen elevene skal utvikle for å kunne forstå seg selv i en større sammenheng. Elementet skal øke bevisstheten overfor norsk kultur, bakgrunnen i den kristne arven, hva som skiller norsk kultur fra andre kulturer, og gi kunnskap om norske kulturuttrykk, både tradisjonelle og mer moderne. På den måten vil barn som vokser opp i Norge kunne få et tydelig fotfeste og økt forståelse av landets kulturelle bagasje, en nødvendighet for å forstå og respektere andres.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Norske tradisjonelle kulturuttrykk innen kunst, dans, sang, håndverk, mat, klær osv.
- Norges kristne arv og historie, kunnskap om de kristne høytidene og hvordan kultur påvirkes av religion.
- Kulturelle likheter og forskjeller mellom by og land, og minoritet og majoritet.
- Samer, nasjonale minoriteter og innvandrede minoriteter i Norge, og deres kulturuttrykk.

Kulturminner og Norges bidrag til verdensarven: Kulturminner er spor som mennesker har etterlatt seg, som steder forbundet med tro, tradisjoner eller ulike former for historiske

hendelser. *For å forstå hvor denne arven kommer fra, må elevene få opplæring om den historiske konteksten disse kulturminnene oppstod i. Undervisning om våre kulturminner bør derfor integreres som en del av historieundervisningen på de respektive klassetrinnene.* Verdensarven er den kultur- og naturarven som anses å ha unik, universell verdi sett fra et historisk, kunstnerisk, vitenskapelig eller estetisk synspunkt.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- UNESCOs verdensarvliste (som Bryggen i Bergen, Urnes stavkirke, Røros, helleristningene i Alta, Vegaøyen)
- Industriarv (som *Ekofisk*, *Tyssedal kraftverk*, Notodden, Rjukan og Akerselva)
- *Andre historiske kulturminner (som bygdeborg, Valdesholm, grensefestninger, seilskuter og kystfyr).*
- Samiske kulturminner (som stedsnavn, gammetufter, merkeplasser, grav- og offerplasser og sjøsamiske gårder)
- Kulturminner knyttet til de nasjonale minoritetene (som liggesletter, røykstuer, badstuer, snublesteiner, mm.)

Forbruk og gjenbruk: Forbruk og gjenbruk kan sette forståelsen av eget og andres klimaavtrykk inn i en sammenheng som kan bidra til å bevisstgjøre elevene på hvordan overforbruk og produksjon av avfall kan reduseres på individ- og samfunnsnivå. *Samtidig må elevene få kunnskap om hvordan et fornuftig forbruk også bidrar til velstand i et kapitalistisk samfunn gjennom produksjon og skaping av arbeidsplasser, og hvordan Norge historisk har forvaltet naturressursene for å skape velstanden vår.*

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- FNs bærekraftsmål.
- *Kunnskap og historikk om Norges naturressurser som tømmer, fisk (både vill- og oppdretts-), vannkraft og petroleum, og forvaltningen av disse.*
- *Energitilgang og dens rolle i velstandsutviklingen.*
- Kildesortering, resirkulering og gjenbruk.
- Tradisjonshåndverk *hos nordmenn* og nasjonale minoriteter, som *treskjæring, trebåtbygging, smedfag, neverfletting, ståltrådarbeid, grindvev*. Sentrale begrep på nordsamisk kan være birgejupmi (å ta vare på og å klare seg), árbemáhttu/árbediehtu (tradisjonell kunnskap).

Politisk makt og innflytelse: Politisk makt handler om hvem som fatter og påvirker beslutninger på vegne av fellesskapet. De offentlige institusjonene har en viktig rolle, men det har også sivilsamfunnet og mediene, *både redaktørstyrte og andre. Fremveksten av sosiale medier har ført til at flere stemmer blir hørt i offentligheten, og har gjort terskelen for å ytre seg lavere.*

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Ytringsfriheten som fundament i et demokratisk samfunn*
- Kommunestyre, bystyre og fylkesting
- Stortinget, regjeringen og domstolene
- Sametinget
- Styreformer
- Nyheter og falske nyheter
- Organisasjoner, sosiale bevegelser og aksjoner

Jordbrukssamfunnet: Jordbruksrevolusjonen for ca. 10 000 år siden innebar en overgang fra jeger-sankersamfunn til jordbrukssamfunn. Elvekulturer med irrigasjon la grunnlag for at ikke alle trengte å være involvert i matproduksjon og dermed for mer komplekse samfunn. Endringer i transportmetoder gjorde at områder ble knyttet sammen på nye måter og bidro til samfunnsendring.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Hvordan jeger- og sankersamfunnet og tidlige jordbrukssamfunn var organisert.*
- Mesopotamia ved Eufrat og Tigris, samt Egypt ved Nilen
- Kilder: Den første lønsslippen i Sumer og Hammurabis lover
- Jordbruk og befolkningsvekst.
- Overgangen til jordbrukssamfunn innebar press på nomadiske levemåter i Norge og verden
- *Innføringen av jordbruket i Norge i steinalderen, og samfunnets organisering i bronsealder og jernalder. Lokale helleristninger, gravhauger, bygdeborger og andre fornminner i lokalsamfunnet kan brukes som kilder.*

Vikingtid og middelalder: Vikingtiden var perioden fra omkring 800 til omkring 1050 og kjennetegnes av befolkningsvekst, økt handel med Europa, sentralisering av makt og overgangen fra norrøn religion til kristendom. Middelalderen i Europa regnes fra ca. 500-1500, mens middelalderen i Norge etterfølger vikingtiden. I denne perioden etableres et norsk kongedømme og lover.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Vikingferdene *øst- og vestover*. Kilder kan være runeinskripsjonen "Halvdan var her" i den daværende kirken Hagia Sofia i Miklagard (Istanbul), Ibn Fadlans reisebeskrivelse og Ottars beretning, *i tillegg til sagaene*.
- Tingsystemet og *Magnus Lagabøtes landslov*.
- *Norgesveldet*.
- *Olav Haraldssons historie, kristningen av Norge og dennes betydning for individer og samfunn*.
- *Borgerkrigene (kilde kan være Bergsliens maleri "Birkebeinerne")*.
- *Kalmarunionen*.
- Forholdet mellom konge og kirke.
- Svartedauden.
- Handel, samarbeid og samkvem mellom norrøne vikinger og samer.

Reformasjon og dansketid: Reformasjonen kom til Norge i 1537 og landet ble samtidig lagt under den danske kongen. Reformasjonen markerte dermed både en religiøs endring og et tap av norsk selvstendighet. I tiden som fulgte ble Norge styrt fra København, og Norge ble økonomisk utnyttet som råvareleverandør til Danmark. Likevel førte perioden også til en viss stabilitet og utvikling av handel og embetsverk. Mot slutten av dansketiden vokste en sterkere norsk nasjonal identitet fram.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Martin Luther og reformasjonen*.
- *Krigene som førte til tap av Bohuslen, Jemtland og Herjedalen*

- *Det danske eneveldet*
- *Peter Wessel Tordenskiold.*
- *Konger som Christian IV og Karl XII, og deres betydning i norsk historie.*

Kolonialisme og slaveri: Kolonialisme som begrep handler om at *stater legger under seg landområder i andre deler av verden. Europeiske stater har også bedrevet kolonialisme fra 1500-tallet frem til ca. midt på 1900-tallet*, noe som fremdeles har virkninger i dagens samfunn. Kolonialisme er også relevant for å forstå deler av politikken Norge og andre land historisk har ført i Sápmi/Sábme/Saepmie. *Slaveri og slavehandel har funnet sted i de fleste sivilisasjoner opp gjennom tidene, og eksisterer også flere steder den dag i dag.*

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Columbus og andre europeere som krysset hav for å finne og erobre landområder.
- Folkemordet i Kongo under kong Leopold II.
- *Det osmanske rikets erobringer og koloniseringer i Europa og Afrika.*
- Den transatlantiske slavehandelen mellom 1450 og 1850.
- Slaveskipet Fredensborgs forlis på Tromøya 1768, som viser hvordan Danmark-Norge var koblet til slavehandelen.
- *Danmark-Norges og Det britiske imperiets forbud mot slavehandel i hhv. 1792 og 1807/1833, og innsatsen britene la i å hindre slik handel på verdenshavene.*
- *Den arabiske/islamske slavehandelen i Afrika, på Barbareskkysten og Indiahavet.*
- *Ulike former for moderne slaveri, f.eks. barnearbeid på Madagaskar og slavehandel i Mali.*

Demokratisering og nasjonsbygging: Norges Grunnlov ble vedtatt 17. mai 1814. Den er fundamentet for det norske demokratiet, rettsstaten og folkesuvereniteten, og bygger på prinsippene om maktfordeling, menneskerettigheter og et konstitusjonelt monarki. *Nasjonsbyggingen fremhevet viktigheten av et felles språk og en felles identitet innenfor landets grenser, og konseptet nasjonalstat har vist seg å være noen av de mest stabile statsformer i historien. Dette førte imidlertid også til en intensivert fornorskingspolitikk overfor samer og nasjonale minoriteter, og grunnloven av 1814 nektet jøder tilgang til riket, en lov som ble opphevet i 1851.*

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Grunnloven av 1814, *den idépolitiske bakgrunnen og dens røtter i Frankrike og USA.*
- *Nasjonalromantikkens betydning for norsk identitetsdannelse, og ulike kunstneriske uttrykk (som Tidemand og Gude, Dahl, Wergeland, Welhaven m.fl.).*
- Innføring av parlamentarismen (1884).
- Unionsoppløsningen (1905).
- Innføring av kvinnelig stemmerett (1913).
- Det første samiske landsmøtet 6. februar 1917 (Elsa Laula Renberg).

Likestilling: *Likestilling handler om like rettigheter og like muligheter for alle, men ikke nødvendigvis til resultatlikhet. Den historiske kvinnefrigjøringen var en politisk kampsak for å sikre kvinner samme rettigheter, muligheter og frihet som menn. Det inkluderte blant annet allmenn stemmerett, økonomisk selvstendighet og kontroll over egen kropp.*

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Kampen for kvinnelig stemmerett i Norge (1913).
- Første kvinnelige stortingsrepresentant, Anna Rogstad.
- *Kvinnebevegelsen som en del av den radikale '68-bevegelsen.*
- Innføring av abort- og likestillingslov på 1970-tallet, og *tilhørende historiske, politiske og etiske diskusjoner.*
- *Likestillingstiltak, som kvotering, og deres positive og negative konsekvenser.*
- *Kjønnslikestilling i et multikulturelt samfunn.*
- Paralleller til andre sosiale bevegelser som homobevegelsen (f.eks. *Det norske forbundet av 1948*).

Verdens geografi: Å ha kunnskap om verdensdelenes unike geografi, hva gjelder menneskers bosettinger, naturressurser og topografi, danner grunnlaget for videre læring om historie, samfunn og geopolittikk. Å lære seg dette tidlig, gjør videre skolegang vesentlig lettere og mer forståelig. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- *Innlæring av verdens land og hovedsteder.*
- *Innlæring av de største og viktigste vannveier, havområder, fjellkjeder og andre sentrale naturområder.*
- *Tilgang på naturressurser og hvordan ulike land/regioner benytter seg av disse.*
- *Miljømessig påvirkning av ulike former for ressursutnyttelse, med særlig fokus på naturvern, dyreliv og lokal forurensing.*

Nasjonale minoriteter: Norge har fem nasjonale minoriteter; jøder, kvener/norskfinner, romanifolk/tatere, romer og skogfinner. Minoritetene har på ulike måter bidratt til å forme norsk historie og kulturarv, og er også levende kulturer i dag. De nasjonale minoritetene har ulik historie og kultur, og er mangfoldige innad.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Jøders synagogeliv og målbevisste integrering i det norske samfunnet.
- *Antisemittisme i et flerkulturelt Norge.*
- Samspill og samarbeid mellom kvener/norskfinner, samer og nordmenn på Nordkalotten ("trestammers møte").
- Romanifolk/tatere som omreisende håndverkere og samarbeid med norske gårder og lokalsamfunn.
- Romsk samhold og stolthet i møte med fordommer og ekskludering.
- Skogfinners svedjebruk og nære forhold til naturen.

På ungdomstrinnet

Rasisme og ekstremisme: Rasisme er fordommer, diskriminering og vold basert på etnisitet, hudfarge eller nasjonalitet, mens antirasisme er motstand mot slike holdninger og handlinger. Rasisme har påvirket og påvirker enkeltmennesker og samfunn i Norge og verden, og kan utøves av alle etniske grupper. Ekstremisme handler om holdninger og villighet til å utøve vold for å få gjennomslag for et politisk, ideologisk eller religiøst mål. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Forholdet mellom ytringsfrihet (§ 100 i Grunnloven) og hatefulle ytringer (§ 185 i Straffeloven).

- Kongens tale i Slottsparken 1. september 2016, og det offisielle Norges arbeid for økt toleranse, herunder diskrimineringslovverk.
- Høyreekstremisme, nynazisme, venstresradikalisme, islamisme.
- Fakkeltog mot rasisme etter drapet på Benjamin Hermansen.
- *Utfordringer i et mangfoldig samfunn.*

Den industrielle revolusjon: Den industrielle revolusjonen startet i Storbritannia og spredte seg til land som Norge og regioner som det globale sør. Industrialiseringen førte til sosiale, økonomiske og politiske omveltninger på individ- og samfunnsnivå, og det la grunnlaget for storstilt økonomisk vekst, stor velstand, banebrytende oppfinnelser (f.eks. innen energi, medisin og transport) og fremveksten av en middelklasse. Industrialiseringen har også ført til miljø- og klimaproblemer.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Geografiens betydning for etablering av industri.
- Urbanisering, levkår og framveksten av arbeiderklassen og tilhørende ideologier.
- Økonomisk vekst og velstand, utbredelsen av kapitalismen.
- Motstand mot industrialiseringen (luddittene).
- Barnearbeid og utbytting av arbeidere.
- Industrialiseringens betydning for klima og miljø.
- *Energitilgang og dennes historiske og nåværende rolle i velstandsvekst.*
- Teknologiske fremskritt i vår tid.

Globalisering: Begreper som globalisering og global handel handler om hvordan verden er blitt et "mindre sted" på grunn av økt internasjonalt samkvem, internett, moderne medier og handel. Under dette hører f.eks. tekstilindustrien til, som både skaper arbeidsplasser og utvikling lokalt i utviklingsland, men også gir store miljømessige og sosiale problemer.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Livet på og ved tekstilfabrikker.
- Lokale problemer som forurensing av vannveier og vannforbruk i tekstilindustrien.
- Den økte velstanden i både i- og u-land som følge av global handel.
- Østen som "Verdens fabrikk" og konsekvensene for miljø og for vestlige økonomier.
- Vestens u-hjelp og bistandspolitikk, og dens positive og negative sider.
- Forbrukermakt.

Europeiske revolusjoner og opplysningstid: Særlig to revolusjoner i Europa har fått stor innvirkning på Vestens historie og utvikling, Den franske og Den russiske revolusjon. Førstnevnte dannet i stor grad grunnlaget for både det USA vi kjenner i dag, og for norske og europeiske grunnlovstradisjoner, i tillegg til verdier som menneskerettigheter og demokrati. Den russiske revolusjon gav den kommunistiske ideologien et ansikt, og bidro til store konflikter i det 20. århundret. Opplysningstiden og dens røtter i antikken har gitt Europa og Vesten et ekstremt verdifullt verdifundament. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Stormingen av Bastillen og den påfølgende revolusjonen i Frankrike, inkludert kunnskaper om stenderforsamlingen og terrorveldet.

- Den franske revolusjonens konsekvenser for Frankrike og Europa, inkludert grunnlover og menneskerettigheter, og skikkelser som Napoleon.
- Karl Marx' teorier og sammenhengen med arbeiderbevegelsen og Den industrielle revolusjon.
- Tsar-Russland, Lenin og den påfølgende revolusjonen.
- Europeiske filosofers tanker og ideer fra antikken og opplysningstiden, herunder liberalisme, og deres påvirkning på dagens samfunn og vestlige verdier.

Første verdenskrig: Første verdenskrig 1914-1918 var et massivt brudd med et optimistisk fremtidssyn rundt århundreskiftet. Krigen var et sivilisatorisk kollaps og en krig som for første gang gikk ut over sivilbefolkningen i større skala. Krigen dannet grunnlaget for et turbulent og konfliktfylt århundre. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Europeisk geografi, kolonialisme og maktforhold ved århundreskiftet.
- Skuddene i Sarajevo og krigens begynnelse.
- Viktige slag (som Marne, Verdun, Somme, våroffensiven).
- Skyttergravskrig og industrialisering av krigen.
- USAs inntog.
- Norges nøytralitet og handelsforhold.
- Novemberrevolusjonen i Tyskland og Versaillestraktaten.
- Dolkestøtlegenden.

Mellomkrigstiden: Perioden mellom de to verdenskrigene var turbulent i Vesten. Økonomiske og sosiale kriser avløste hverandre, og diktaturer vokste frem. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Kamp om ressurser i Europa og i de europeiske koloniene.
- Børskrakket i USA i 1929 og økonomisk krise, med særlig vekt på Tyskland.
- Fremveksten av diktaturer f.eks. i Spania, Italia, Portugal, Sovjet og Tyskland.
- Weimarrepublikken og dens problemer.
- Den spanske borgerkrigen.
- Sovjetunionens utvikling frem til 2. verdenskrig, herunder Holodomor og Moskvaprosessene.
- Hitlers vei til makten, samt den totalitære samfunnsutviklingen og propagandaens rolle.

Andre verdenskrig: Det 20. århundrets store katastrofe vil for alltid danne et "før og etter"-skille i verdenshistorien. For å forstå krigen, må man ha kunnskap om den ideologiske bakgrunnen for krigen, krigens forløp, hverdagslivet til den norske og europeiske sivilbefolkningen, tysk og norsk motstandskamp, og de umiddelbare ettervirkningene av krigen. Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Nazismen som ideologi og dens grobunn og fremvekst i et økonomisk kriserammet Tyskland.
- Viktige begivenheter og vendepunkter i krigen, som Ribbentrop-Molotov-avtalen, angrepet på Polen, Churchills rolle, slaget ved Stalingrad, angrepet på Pearl Harbor, invasjonen i Normandie, slaget om Berlin, atombombene over Hiroshima og Nagasaki.

- 9. april 1940 og krigsforløpet i Norge, inkludert kong Haakons "nei" og norsk motstandsbevegelse.
- Krigsseilernes bidrag.
- Antisemittiske, antisiganistiske og rasebiologiske holdninger som årsaker til holocaust.
- NS, Quisling og norske bidrag til jødeforfølgelsen.
- Krigens avslutning og Nürnbergprosessen.

Avkolonisering: Avkolonisering viser i smal forstand til prosessen etter 2. verdenskrig der land i Asia og Afrika løsrev seg og ble selvstendige fra europeiske stater. I bred forstand innebærer avkolonisering å utfordre et eurosentrisk verdens- og kunnskapssyn, *inkludert hvordan dagens bistandssystem kan sees som en videreføring av et slikt syn.*

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Den indiske selvstendighetsbevegelsen, *de religiøse motsetningene* og delingen av India og Pakistan.
- Krigene i Vietnam, Algerie og Mosambique i lys av avkolonisering og politiske ideologier.
- Kampen mot apartheid i Sør-Afrika, inkludert sannhets- og forsoningsprosesser i for eksempel Sør-Afrika, Canada, Grønland/ Kalaallit Nunaat og Norge.
- *Borgerkriger, korrupsjon og splittelser i tidligere kolonistater.*

Den kalde krigen: Den kalde krigen er betegnelsen på perioden like etter 2. verdenskrig og frem til Berlinmurens fall i 1989 og Sovjetunionens oppløsning to år senere. Perioden kjennetegnes av store spenninger mellom to ideologiske verdisett, med Vestens fokus på økonomiske og individuelle friheter, og kommunismens mislykkede forsøk på økonomisk og sosial resultatlighet, og den tilhørende undertrykkelsen av tanke- og ytringsfrihet.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Den økende spenningen mellom øst og vest etter 2. verdenskrig.
- Delingen av Tyskland, "Jernteppet".
- Sentrale ideologiske forskjeller mellom kapitalisme/liberalisme og kommunisme.
- NATO og Warszawapakten.
- Sentrale hendelser, som Berlin-krisen, sovjetiske overgrep mot øst-europeiske stater, Cuba-krisen, romkappløpet, '68-bevegelsen, Vietnamkrigen.
- Maos Kina.
- Øst-Tysklands overvåkningssamfunn og Berlin-murens fall.
- Perestrojka og glasnost.
- Sovjetunionens kollaps og deling i selvstendige republikker, og linjer som kan trekkes frem til dagsaktuelle hendelser.

Det politiske systemet i Norge: Det politiske systemet i Norge er bygget på prinsipper om folkesuverenitet, maktfordeling og ytringsfrihet. Norsk politikk handler både om hvordan demokratiet vårt fungerer i praksis, og hvilke politiske syn som finnes i samfunnet vårt.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Veien fram til 1814-Grunnloven.

- Lokal- og stortingsvalg, stemmerett og deltakelse.
- Maktfordelingen mellom Stortinget, regjeringen og domstolene.
- *Parlamentarismen.*
- Politiske partier, ideologier og skillelinjer.
- *EUs bakgrunn og Norges forhold til Europa, inkludert fordeler og ulemper ved EU/EØS.*
- *Rettsstatens prinsipper, grunnleggende rettigheter som eiendomsrett og statens begrensninger.*
- Kanaler for politisk innflytelse, som *sosiale medier*, ungdomsråd og barn- og unges kommunestyre.
- Trusler mot demokratiet, som ekstremisme og polarisering, *trange meningskorridorer*, *kanselleringskultur* og *presset mot ytringsfriheten*.

Velferdsstat og liberalisering: Velferdsstaten i Norge ble bygd ut etter andre verdenskrig for å gi befolkningen et sosialt sikkerhetsnett ved tap av arbeid, sosial nød og helsesvikt. Velferdsstaten er overbygning for flere sentrale institusjoner i Norge, som NAV, barnehage og skole. *På 80-tallet gjennomgikk Norge en liberalisering som utvidet den økonomiske friheten.*

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Vekst, velstand, ulikhet og fattigdom.
- Trepartssamarbeidet og *“Den norske modellen”*.
- Rettigheter og plikter i arbeidslivet, herunder streik som politisk virkemiddel
- *Oljerikdommens betydning for velferdsstaten* og Statens pensjonsfond utland
- *Betydningen av gründerskap, industri og privat næringsliv for landets velstand.*
- Utfordringer med å opprettholde velferdsstaten, *inkludert demografiske endringer og innvandringens positive og negative innflytelse på offentlige tjenester, budsjetter og sosiale forhold.*

Terrorisme: *Terrorisme har vært en konstant faktor i moderne tid verden over. For Vestens del har dette særlig gjort seg gjeldende etter angrepene 11. september 2001. Norge har vært utsatt for terror to ganger i moderne tid. Første gang 22. juli 2011 som en politisk motivert terroraksjon i 2011. Utøya var stedet for Arbeidernes ungdomsfylkings (AUF) sommerleir med 69 dødsofre, de fleste barn og unge. Til sammen mistet 77 personer livet i regjeringkvartalet i Oslo og på Utøya. Andre gang var Pride-festen 25. juni 2022 i Oslo sentrum målet, planlagt og iverksatt av en ekstrem islamist. To personer mistet livet.*

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Terrorisme som fenomen, og de vanligste ideologiene bak (som høyreekstremisme, venstreekstremisme og islamisme).
- *Terrorangrep i Vesten, inkludert forholdet mellom ytringsfrihet/religionskritikk og hensynet til religiøse følelser.*
- Utenforskap, ekkokammer, rasisme, *religiøs radikalisering* og konspirasjonstenkning som mulige forklaringer på terrorhandlinger.
- Håndtering og minnehandlinger i forbindelse med 22. juli-terroren, som rosetog
- Bildet av Eskil Pedersen og Jens Stoltenberg (*“Klemmen”*), *filmen “Utøya 22. juli” av Erik Poppe.*
- Sangene *“Til ungdommen”* og *“Barn av regnbuen”*, *“Påfugl”* av Karpe.

Fornorsking, assimilering, anerkjennelse og forsoning: Norge førte i mange år assimilering- og utestengelsespolitikk overfor samer og de nasjonale minoritetene. Kvener/norskfinner, romanifolk/tatere, samer og skogfinner ble utsatt for fornorskingspolitikk, mens jøder og romer i større grad ble utestengt fra Norge. Samene og de nasjonale minoritetene benyttet og benytter ulike strategier for å bevare sitt levesett, språk og kultur i møtet med det norske majoritetssamfunnet.

Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Paragraf 2 i Grunnloven av 1814, og *avskaffelsen av denne i 1851 (kilder kan være Wergelands dikt og tekster)*.
- *Lappekodisillen som sikret reindriftssamenes rettigheter og anerkjennelse av samer som egen folkegruppe i 1751.*
- Avvisning av norske romer på grensen ved Padborg 1934 .
- Svanviken arbeidskoloni fram til 1989.
- Wexelsenplakaten, fornorsking av etternavn og språktap.
- *Forsoningsprosess, opprettelse av Sametinget (1989) og fremhevelse av samisk kultur.*
- Revitalisering av språk og kultur og opprettelse av ungdomsorganisasjoner blant samer og nasjonale minoriteter.
- *Fosen-saken og klimapolitikken innvirkning på naturvern og samiske rettigheter.*

Klimaendringer og naturvern: *Klimaet i verden har alltid vært i endring. Verden har opplevd både varmeperioder og istider opp gjennom historien. Klimaet i dag endrer seg ved at temperaturene stiger og ekstremvær blir hyppigere, og flertallet av forskere er enige om at endringene i stor grad skyldes menneskelige utslipp av klimagasser. Andre forskere mener at naturlige svingninger også bidrar til endringene.* Undervisningen kan for eksempel ta utgangspunkt i:

- Årsaker til menneskeskapte klimaendringer, som bruk av fossile energikilder og avskoging.
- Konsekvenser av klimaendringer, som ekstremvær, stigende havnivå og klimarelatert migrasjon.
- *Dilemmaet naturvern/klimapolitikk (som vindkraft og gruvedrift), i tillegg til geo- og sikkerhetspolitiske, økonomiske og energimessige konsekvenser av klimapolitikk.*
- Ansvar og konsekvenser for høy- mellom- og lavinntektsland.
- Internasjonalt samarbeid, som FN, Parisavtalen og FNs bærekraftsmål for å finne løsninger på samfunnsnivå, og de eventuelle kostnadene ved slike avtaler.

Det er en lang liste. Og som sagt: Det finnes et utall måter å gjøre dette på som helt sikkert er bedre enn dette. Men essensen er likevel at det er mulig å gjøre den tyske Beutelsbach-konsensusen til vår egen, idet vi forsøker å få frem flere nyanser og aspekter ved innholdet i undervisningen. Skolen skal - i tillegg til å lære barna å lese, skrive og regne - først og fremst gi kunnskap om verden og samfunnet. Men de skal også dannes og gjøres i stand til å gjøre seg opp meninger om ulike temaer de vil møte i samfunnet. Da er det viktig at de får hele bildet, ikke bare en ensidig fremstilling. "Alternativ innholdsliste" er et forsøk på å gi dem nettopp det.